

Într-o istorie a folcloristicii românești actuale, care să cuprindă ultimul sfert al secolului al XX-lea și începutul celui de-al XXI-lea, venind astfel ca o continuare firească, necesară și așteptată a sintezei lui Ovidiu Bârlea (*Istoria folcloristicii românești*, Editura Enciclopedică Română, 1974), profesorul Pavel Ruxăndoiu (n. 15 august 1934) și-ar afla fără dificultate locul în secțiunea “Folclorul la Universitate”. O asemenea secțiune fusese anticipată, cu malicie, e adevărat, în volumul menționat, la p. 576: “În universități, folcloristica este susținută în această perioadă de o echipă cu renume, care va da la lumină opere fundamentale, mai cu seamă că unii predau folclor de mai bine de două decenii”. Ovidiu Bârlea era, din motive strict personale, supărat pe Mihai Pop și, de aceea, de mai multe ori nedrept: o dată, prin persiflarea, “într-o notă prizărită”, a lui Mihai Pop, care, pentru a fi corecti, nu predă folclor “de peste două decenii”, cum se afirmă, revenirea sa la catedră producându-se abia în 1957, a doua oară prin ignorarea deliberată și injustă a celor dintâi asistenți ai celui care introdusese disciplina “Folclor literar românesc” în planurile de învățământ de la facultățile filologice, Marin Buga (1924-2003) și Pavel Ruxăndoiu, deși cei doi aveau, la data respectivă, o serie de contribuții demne de a fi luate în seamă.

În ceea ce îl privește pe Pavel Ruxăndoiu, acesta figura deja ca autor al unui scurt capitol, “Proverbe și zicători”, în tratatul academic de *Istoria literaturii române*, vol. I, 1964, p. 193-200, publicase o antologie de *Folclor poetic*, însoțită de note, glosar și indice de informatori, Editura Științifică, 1967, și scrisese, cu înțelegere, dar și cu spirit critic, despre lucrarea lui Ovidiu Bârlea, *Antologie de proză populară epică*, în “Revista de Etnografie și Folclor”, nr. 1, 1967, argumente suficiente, zic eu, pentru a fi reținut de autorul respectivei istorii a disciplinei.

Absolvent al Facultății de Filologie, în 1957, Pavel Ruxăndoiu a devenit asistentul profesorului Mihai Pop la noua disciplină academică, “Folclor literar românesc”, și a rămas fidel Universității, Facultății de Litere (Filologie, Limba și literatura română), colectivului de folclor (din 1990, Catedra de etnologie și folclor) de atunci până la pensionare (2003) dar și după aceasta. A parcurs, înfruntând numeroase piedici, unele aparținând sistemului, altele de ordin personal, treptele carierei universitare, fiind, pe rând, asistent (1957-1964), lector (1964-1996), conferențiar universitar (din 1996). Între anii 1967-1982 a funcționat ca inspector de specialitate în Ministerul Educației și Învățământului, acoperind, în paralel, cu mari eforturi, în toată această perioadă, norma didactică de la Facultate, la care nu a vrut să renunțe cu nici un preț.

A pregătit, cu multă competență și abnegație, zeci de promoții de studenți, cărora le-a predat cursul general, introductiv sau cursuri speciale, opționale, precum cele despre *Proverbele*

românești, *Poetică folclorică, Mitul mioritic în cultura românească, Etnologie și folclor comparat, Antropologia textului folcloric*, multe din prelegerile prezentate în cadrul acestora transformându-se în lucrări științifice de ținută, publicate sub formă de volume sau de studii de specialitate. Examenalele sale au devenit “proverbiale”, prin meticulozitatea cu care erau ținute, prin calmul desăvârșit cu care își asculta studenții, prin exactitatea micrometrică cu care erau măsurate răspunsurile. La examenalele lui Ruxăndoiu studenții și cei care îl asistau aveau ce învăța.

În bună măsură, cariera științifică a universitarului Pavel Ruxăndoiu merge mână în mână cu aceea didactică. Dată fiind cunoscuta rețineră pe care Mihai Pop o avea față de scris, îi revine asistentului și colaboratorului său meritul de a-l fi determinat să pună pe hârtie, împreună, sub forma unui curs universitar, sinteza *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, 1976, cu două reeditări supervizate exclusiv de P. Ruxăndoiu. Scriam, în cronică mea la această carte, apărută în “România literară”, anul IX, nr. 34, 19 august 1976, p. 9: “Depășind dificultățile generate de diletantismul care nu o dată s-a manifestat în acest domeniu, de vastitatea și diversitatea extremă a câmpului cercetării, autorii realizează o sinteză cuprinzătoare și coerentă asupra creației literare populare îmbinând în exegeza lor câștigurile folcloristicii tradiționale cu principiile teoretice și metodologice cele mai moderne manifestate în cadrul acestei discipline. Mai vechilor, dar nu întotdeauna anacronicilor teorii privitoare la geneza, circulația, tipologia bunurilor folclorice le sunt subliniate punctele de rezistență și li se adaugă perspectivele noi generate de antropologia structurală, de semiotică și de poetică, operație din care rezultă o platformă teoretică solidă, pe baza căreia este definit conceptul de folclor, ca parte integrantă a culturii populare și, mai departe, cel de literatură populară. [...] În contextul interesului major, științific fundamentat, pentru valorile perene ale tradiției noastre culturale, cartea universitarilor bucureșteni Mihai Pop și Pavel Ruxăndoiu se înscrie ca un exemplu de interpretare sintetică, integrală și integratoare a folclorului literar românesc”.

După fix 25 de ani, Pavel Ruxăndoiu simte nevoia să reia cartea cu autor dublu din 1976 și publică, singur, *Folclorul literar românesc în contextul culturii populare românești*, Editura “Grai și Suflet – Cultura Națională”, 2001, 568 p. Cele câteva capitole aparținând lui Mihai Pop, reținute din vechiul manual, sunt marcate ca atare și adaptate, stilistic, noii lucrări care se prezintă ca o sinteză originală a unui domeniu vast și lipsit, în general, de asemenea construcții exegetice. “Cartea reprezintă – așa cum scria un recenzent – mai mult decât un curs universitar. Ea închide deopotrivă între copertile ei o introducere în universul folcloristicii românești, cu deschideri spre antropologia culturală, o exegeză a ideilor de folclor și folclor literar, o viziune personală asupra sistemului categoriilor folclorice, o rediscutare a punctelor-cheie din problematica specifică domeniului și, nu în ultimul rând, o lectură analitică, modelatoare a unor texte reprezentative din folclorul românesc” (Ioana-Ruxandra Fruntelată, *Folclorul literar ca fapt de cultură*, “Observatorul cultural” nr. 108, 19.03.-25.03. 2002, p. 14-15).

Această îndelungă stăruire asupra unor teme îi este proprie universitarului Pavel Ruxăndoiu al cărui nume este inextricabil legat de cercetarea proverbului. Studiile sale despre formele literaturii sapiențiale se întind pe durata a aproape 40 de ani, dacă luăm drept “cap și începutură”

capitolul “Proverbe și zicători” din *Istoria literaturii române*, E. A., 1964, menționat mai sus, iar ca punct terminus volumul *Proverb și context*, Editura Universității din București, 2003, 243 p., la origine teza sa de doctorat, susținută în 1996, la Facultatea de Litere a Universității din București, în fața unei comisii alcătuite din personalități ale domeniului (președinte acad. Ion Coteanu, Decanul Facultății, conducător științific Mihai Pop, membri Eugen Todoran, Valeria Guțu-Romalo, Dan Grigorescu, Nicoleta Coatu) care comentau în termeni elogioși lucrarea (Vezi “Post-scriptum”, *op. cit.*, p. 237-240). Părți finite ale tezei au văzut, în timp, lumina tiparului, și doar scrupulul împins la extrem al autorului a făcut ca aceasta să se întrupeze integral atât de târziu. Altminteri, studii precum *Aspectul metaforic al proverbelor*, apărut în vol. *Studii de poetică și stilistică*, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 94-113; *Proverbele ca gen folcloric*, în “Folclor literar” I, Universitatea din Timișoara, 1967, p. 183-198; *Proverbul – element de educație*, în vol. *Educație și limbaj*, Editura Didactică și Pedagogică, 1972, p. 171-176; *Funcția socială a proverbelor*, “Analele Universității din București – Limba și literatura română”, XXII (1973), p. 81-87; *Despre proverbe (cu aplicație la proza lui I. Creangă)*, “Limba și literatura română”, 1977, nr. 2, p. 26-28; *Eres, datină și proverb. Relații genetice și funcționale*, “Revista de Etnografie și Folclor”, nr. 1, 1986, p. 12-20 (apărut mai întâi într-o publicație editată aproape eroic, în condiții incredibile pentru ziua de azi, prin dactilografiere și multiplicare în câteva zeci de exemplare, de către regretatul Constantin Negreanu, “Proverbium” I, Drobeta-Turnu Severin, 1984, p. 19-24; la fel, *Iordache Goleșcu și proverbele românești*, Idem, II, 1987, p. 18-24) și altele intraseră deja în bibliografia de bază a studiilor paremiologice.

Noutatea remarcabilă a studiilor despre proverb, concentrate în teză, a fost reținută, cum rezultă din scurte extrase din referatele oficiale de doctorat, de cel mai nefolclorist dintre membrii comisiei, prof. Dan Grigorescu, care constată că “abordarea proverbului în context” face posibilă “o relevantă deschidere și spre teritoriul istoriei ideilor, teritoriu aflat – cum bine se știe – într-un proces de reevaluări și reformulări. Desfășurarea acestui proces este, însă, de multe ori ezitantă, tocmai pentru că nu se iau în seamă implicațiile tuturor sectoarelor universului cultural care participă la adoptarea și la formularea unor idei, la rândul lor determinante pentru constituirea unui fond universal și, deopotrivă, pentru implicarea unor exprimări specifice pentru fiecare spațiu cultural în parte” (*Proverb și context*, p. 238-239). Într-adevăr, dacă avem în minte perioada când au fost elaborate studiile menționate mai sus, constatăm că Pavel Ruxăndoiu era “sincron” cu noile orientări din folcloristica americană, mai ales, care, în anii ’70, impunea schimbarea accentului “de pe lucruri pe procese” și, aproape concomitent, căuta căile de definire a folclorului în context (vezi, cu titlu de exemplu, Dan Ben-Amos, *Toward a Definition of Folklore in Context*, “Journal of American Folklore”, vol. 84, 1971, p. 3-15, urmat de Richard Bauman, *The Field Study of Folklore in Context*, în *Handbook of American Folklore*. Edited by Richard M. Dorson with Inta Gale Carpenter. Bloomington, Indiana University Press, 1983, p. 362-368, și, mai târziu, Dan Ben-Amos, “Context” in *Context*, “Western Folklore”, vol. 52, Numbers 2, 3, 4 April, July, October 1993, p. 209-226). Faptul că nici unul dintre aceste studii nu apare în bibliografia lucrării atestă faptul că autorul român a gândit singur tipurile de context în raport cu care se definește proverbul (contextul genetic, contextul generic, contextul funcțional cu varianta context funcțional scriitoricesc),

acestea trebuind să poarte, cu toată reticența, ca să nu spun altfel, pe care o avem noi față de produsele românești, marca Pavel Ruxândoiu.

A treia dimensiune a activității sărbătoritului, intim legată de aceea de cadru didactic în învățământul superior, se construiește din multele sale analize și comentarii de texte literare, folclorice (*Miorița, Toma Alimoș, Lirica populară – orizont tematic și imagistic, Lexicul mioritic*) și de autor (“*Ce te legeni, codrule?, Despre proverbe (cu aplicație la proza lui I. Creangă)*” și *Rezonanțe folclorice în creația marilor prozatori români*) apărute, majoritatea, în publicațiile Societății de Științe Filologice de care s-a simțit întotdeauna apropiat.

Cum am fost, peste 30 de ani, începând cu 1964, colegi de catedră, și am petrecut, împreună, anii frumoși ai primei tinereți, nu pot să nu evoc lungile continuări ale dezbaterilor din ședințele de catedră sau de cerc științific în loc(al)uri intrate de acum în legendă – “Universității”, “Terasa Colonadelor”, “Dunărea”, “Berlin”. Pe vremea aceea, Pavel Ruxândoiu ținea un carnetel cu bancuri din care reproducea, cu haz, pe cele care i se păreau mai reușite, se lua la harță, din te miri ce, cu mai vârstnicul prieten și coleg Marin Buga, cădea în melancolii și povestea întâmplări din armată sau din studenția nu foarte îndepărtată, spre amuzamentul și în admirația din ce în ce mai tinerilor convivi, lansă provocări de proiecte științifice îndrăznețe. Cei 15 ani (1967-1982) cât a lucrat ca funcționar în M. E. I. l-au solicitat enorm și l-au uzat fizic, au rărit întâlnirile noastre, fără a-l îndepărta, cum am spus, nici o clipă de Universitate care, poate, nu i-a răsplătit, cum s-ar fi așteptat el, fidelitatea.

Acum, la aniversare, îi urez Domnului Pavel Ruxândoiu, sănătate și liniște sufletească, mulți ani de tihnă lângă devotata și iubitoarea sa soție, puterea de a se bucura de ceea ce a lăsat în urmă și de a duce până la capăt proiectele începute.

Rezumat

În 2004, Pavel Ruxândoiu a împlinit 70 de ani, o vârstă favorabilă unui prim bilanț al activității lui pe terenul etnologiei românești. Asistent al profesorului Mihai Pop la Catedra de folclor literar a Facultății de Litere de la Universitatea din București, apoi lector și conferențiar, Pavel Ruxândoiu se remarcă prin pasiune față de misiunea didactică, meticulozitate și calitate a informației în studiile științifice publicate și capacitatea de analiză în context a textelor folclorice. Printre lucrările reprezentative pentru valoarea lui Pavel Ruxândoiu se află cursul universitar *Folclor literar românesc* (1976), scris în colaborare cu Mihai Pop și reluat ulterior într-o lucrare proprie, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești* (2001) și *Proverb și context* (2003), carte rezultată din teza de doctorat.

Abstract

Pavel Ruxandoiu celebrated his 70th anniversary in 2004, which is a favorable age to a first review of his activity in the field of Romanian ethnology. He was an assistant to Professor Mihai Pop within the Literary Folklore Department at the Faculty of Letters at the University of Bucharest, promoted then to lecturer and associate professor. During this period, Pavel Ruxandoiu could be characterized as a passionate teacher, a meticulous and well informed researcher and a fine analyst of the folklore texts in their relevant contexts. Among the representative works for Pavel Ruxandoiu's value we mention the university course *Romanian Literary Folklore* (1976), written in collaboration with Mihai Pop and re-elaborated later as *Literary Folklore in the Context of Romanian Folk Culture* (2001) and *Proverb and Context* (2003), a book resulted from the author's Ph. D. thesis.